

ΤΟ ΚΤΙΡΙΟΝ ΤΩΝ ΠΡΩΗΝ ΒΑΣΙΛ. ΣΤΑΥΛΩΝ

Ἐπιστολὴ τοῦ κ. ΣΠ. ΑΓΑΠΗΤΟΥ.

[*Δημοσιεύομεν κατωτέρω, ὡς ὑπεσχέθημεν εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος, ἐπιστολὴν τοῦ κ. Σπ. Ἀγαπητοῦ πρὸς τὸ Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριον εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀνακινώσεως τοῦ κ. Β. Κασσάνδρα.*

Σημ. Συντ.]

Ἐφ' ὅσον δὲν θέλουν συνεχισθῆ πλέον αἱ συνεδριάσεις διὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς καταλληλοτέρας λύσεως διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ γηπέδου τῶν Σταύλων, παρακαλῶ ὅπως εὐαρεστούμενοι λάβητε ὑπ' ὄψιν τὴν κάτωθι ἀπάντησίν μου ἐπὶ τῶν σκέψεων τοῦ κ. Κασσάνδρα, παρακαλῶν ὅπως ἀνακινώσητε τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς μου εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἐνδιαφερομένους, ἦτοι τὸν κ. Δήμαρχον Ἀθηναίων καὶ τὸ Μετοχικὸν Ταμεῖον.

Τὰ ἐπιχειρήματα δι' ὧν ὁ κ. Κασσάνδρα ὑποστηρίζει τὴν παρ' αὐτοῦ εφαρμοσθεῖσαν λύσιν τοῦ συμπαγοῦς κτιρίου εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) Εὐρίσκει ὅτι ἡ διάταξις τῶν χιαστί στοῶν δὲν παρέχει ἄξιον λόγου πλεονέκτημα κυκλοφορίας, διότι τὸ κέρδος μεταξὺ τῆς διαδρομῆς διὰ τῶν δύο ὀρθῶν πλευρῶν καὶ διαδρομῆς τῆς διὰ τῆς διαγωνίου εἶνε μικρὸν.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀποδεικνύει πλήρη παραγῶρισιν τοῦ ζητήματος. Τὸ θέμα δὲν εἶνε πῶς νὰ κερδίσουν οἱ διαβάται ὀλίγην ἀπόστασιν. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ διαβάται ἐπωφελοῦνται πάντοτε καὶ τῆς μικροτέρας συντομέσεως δρόμου, ὅπως τοῦτο φαίνεται παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν ἐλευθεραὶ πλατεῖαι ἢ ἄκτιστα οἰκόπεδα. Οἱ μικροὶ δρομίσκοι δεικνύουν ὅτι πάντοτε οἱ διαβάται «κόβουν», ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ κερδίσουν ὀλίγα μόνον μέτρα. Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ σχέδια πόλεων (urbanistes) γνωρίζουν πολὺ καλὰ ὅτι πρέπει νὰ ἐπωφεληθῆται τις τῆς τάσεως ταύτης, ἵνα χαράσση κατευθύνσεις αἰτίνες νὰ διοχετεύωσι τὴν κίνησιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐπιτυγχάνεται ἀπόφραξις (decongestion) τῶν πολυσυχνάστων ὁδῶν. Ἐπωφελοῦμενοι ὅθεν καὶ ἡμεῖς τῆς ὀρμημοφύτου αὐτῆς τάσεως τῶν διαβατῶν τοῦ νὰ «κόβουν» δρόμον, θὰ τοὺς διοχετεύσωμεν διὰ τῶν διαγωνίων στοῶν καὶ οὕτω θὰ ἐλαφρυνθοῦν αἱ ἄλλαι ὁδοὶ καὶ συγχρόνως θὰ ἐπιτευχθῆ ἐντατικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ τετραγώνου.

Ὡς δὲ ἡ ἀπλὴ ἐπισκόπησις τοῦ χάρτου τῆς πόλεως δεικνύει, εἰς τὴν περίστασιν ἡμῶν χαρακτηριστικωτάτη εἶνε ἡ θέσις τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ γηπέδου, διότι αὗται ἀνταποκρίνονται εἰς ἰσαριθμούς κόμβους κυκλοφορίας, ἐκάστη δὲ γωνία εἶνε ἐν εἶδος πλατείας ἢ σταυροδρομίου (carrefour) ἔξ ὧν διακλαδοῦνται 2 ἢ 3 ἢ 4 κατευθύνσεις.

Ἡ λύσις ὅθεν τῶν διαγωνίων στοῶν εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν ἀναπηδᾷ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐὰν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ συνωστισμὸς δὲν εἶνε σήμερον ἀφόρητος, θὰ γίνῃ μετ' ὀλίγα ἔτη. Νομίζω δὲ ὅτι ἀποτελεῖ στοιχειώδη ὑποχρέωσιν ἢ πρόβλεψιν τοῦ μέλλοντος.

Ἐὰν ἡ ἀγγλικὴ ἑλλανόδικος Ἐπιτροπὴ δὲν ἔδωκε τὸ πρῶτον βραβεῖον εἰς τὸ σύστημα τῶν χιαστί στοῶν, τοῦτο συνέβη διότι δὲν τῆς ἐπετράπη, καίτοι τὸ ἐξή-

τησε, νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὁπότε θὰ ἀντελαμβάνετο τὰ πράγματα, ἀλλὰ οὔτε τοῦλάχιστον ἐσημειώθη ἡ φράσις ἐκείνη ἣτις ἐτονίσθη παρὰ τῆς πρώτης ἐλληνικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς συνταξάσεως τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ ὁποία ὀρθῶς ὑπέδειξεν ὅτι εἰς τὸν διαγωνισμὸν δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν πρωτίστως ἡ θέσις τοῦ γηπέδου ἐν σχέσει μὲ τὸ σχέδιον τῆς πόλεως. Οἱ ἀγγλοὶ κριταὶ μὴ εἰδοποιηθέντες διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ὄρου τούτου, οὐδόλως ἠσχολήθησαν μὲ αὐτόν. Ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἐπομένων οὐδεμία νύξις γίνεται περὶ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ὅταν δὲ ληφθεῖται τῆς κρίσεως μὲ τὰ ὀκτὼ βραβευθέντα ἔργα, ἡ δευτέρα ἐλληνικὴ Ἐπιτροπὴ ἔλαβεν ἐντολὴν παρὰ τοῦ Μετοχικοῦ Ταμεῖου, νὰ ἀποφανθῆ ὅχι ποία ἐκ τῶν ὀκτὼ λύσεων, καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα, θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ προτιμήσῃ, ἀλλὰ μόνον ποῖα βελτιώσεις ἔδει νὰ ἐπινεχθοῦν εἰς τὸ πρῶτον βραβευθέν, καὶ ἡ δευτέρα αὕτη Ἐπιτροπὴ κυρίως εἶρε τὸ πρῶτον σχέδιον μειονεκτοῦν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐσωτερικῆς κυκλοφορίας καὶ ὑπέδειξε τὴν ἐν αὐτῷ κατασκευὴν στοῶν.

Ὁ δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς δευτέρας ταύτης Ἐπιτροπῆς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Τεχν. Ἐπιμελητηρίου κ. Μ. Λυκούδης, ἀρχιτέκτων, δι' ἐπιστολῆς του ἐδήλωσεν ὅτι ἐὰν δὲν περιορίζετο ρητῶς ἡ ἐντολή του εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Κασσάνδρα καὶ ἐὰν τὸ Μετοχικὸν Ταμεῖον καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα, τοῦ παρεῖχε τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν ὀκτὼ βραβευθέντων σχεδίων, θ' ἀπεφαίνετο ἀδιστακτικῶς περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου τῶν χιαστί στοῶν.

Τὸ ἐπιχείρημα ἐξ ἄλλου τοῦ κ. Κασσάνδρα ὅτι ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ διαπλατυνθοῦν αἱ ὁδοὶ Βουκουρεστίου καὶ Ἀμερικῆς εἶνε περιτταὶ ἄλλαι διέξοδοι, ἀποτελεῖ κεφαλαῖωδες σφάλμα προκειμένου περὶ κεντρικωτάτης θέσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰς ἀμεσώτατον μέλλον ὁ συνωστισμὸς θὰ εἶνε ἀφόρητος. Εἰς τοιαύτας θέσεις οὐδεμία δυνατὴ διέξοδος τῆς κυκλοφορίας δέον νὰ παραμεληθῆ, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ προβλεφθῆ.

2) Τὸ δεύτερον πλεονέκτημα, ὅπερ δὲν ἀναγνωρίζει ὁ κ. Κασσάνδρα, εἶνε ὅτι αἱ στοαὶ θὰ δίδουν καλλίτεραν ἐκμετάλλευσιν ἀπὸ τὸ συμπαγὲς κτίριον λόγῳ τῆς ἀπωλείας χώρου. Ἐν τούτοις εἶνε γνωστὸν ὅτι ὅταν θέλῃ κανεὶς νὰ ἐκμεταλλεθῆ καλλίτερον ἓνα μεγάλο γηπέδον, τότε ἐντὸς αὐτοῦ «ἀνοίγει δρόμους» ἔστω καὶ ἂν οὕτω πρόκειται νὰ χάσῃ ὀλίγον χώρον. Ἡ οὕτω ἐπερχομένη μικρὰ ἀπώλεια ἐκτάσεως ἀντισταθμίζεται πολλαπλασίως ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μετώπου καὶ τὴν οὕτω καλλίτεραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πυρῆνος. Διατὶ τώρα ὁ γενικὸς οὗτος κανὼν δὲν ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὅπου ἐπὶ πλέον αἱ ἀνοιχθησόμεναι διόδοι θὰ ἔχουν ὡς ἐκ τοῦ προσανατολισμοῦ των καὶ μεγάλην ὑποχρεωτικὴν κίνησιν, δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις.

Συγκεκριμένως ὁ κ. Κασσάνδρα φρονεῖ ὅτι τὰ 18 καταστήματα (ὅσα ἀγνωστῶς διατὶ προβλέπει μόνον τὸ πρόσχεδιον Νικολοῦδη, ἐνῶ τὸ χιαστί σύστημα δύναται νὰ περιλάβῃ περισσότερα) θὰ ἔχουν εἰσόδημα μικρότερον τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ θεάτρου Κασσάνδρα καὶ τοῦ μικρότερου τοιοῦτου, ὅπερ ἐπιτρέπει ἡ λύσις τῶν στοῶν. Ἄλλ' εἶνε δυνατὸν ἢ διαφορὰ αὕτη νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸ ἐνοί-

κιον τῶν 2 τοῦλάχιστον ἑκατομμυρίων ἔτησίως ὅσα θὰ δίδουν τὰ καταστήματα τῶν στοῶν, ἔστω καὶ ἂν ταῦτα ἀνέρχονται μόνον εἰς 18;

Σημειωτέον ὅτι τὸ ὑπερμέγεθος θεάτρον ἀπεκρούσθη ἀπ' ἀρχῆς γενικῶς ἐν οἷς καὶ παρὰ τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων, τὸ δὲ Μετοχικὸν Ταμεῖον τὸ ἀπέκρουσεν ἐπίσης ὅρισαν ἐν τῷ προγράμματι ἀνώτατον ὄριον ἐπιφανείας τῆς αἰθούσης θεαμάτων 500 μ².

Τώρα ποῦ στηριζόμενος ὁ κ. Κασσάνδρας θεωρεῖ πλεονέκτημα τὸ ὑπερμέγεθος θεάτρον καὶ μάλιστα χάριν αὐτοῦ θυσιάζει τὰς διευκολυνούσας τὸ κοινὸν στοῦς καὶ τὰς διδούσας ἐπὶ πλεόν τοῦλάχιστον 2 ἑκατομμύρια πρόσθετον εἰσοδήματα, εἶνε ἀνεξήγητον.

3) Τρίτον πλεονέκτημα, ὅπερ ἀρνεῖται ὁ κ. Κασσάνδρας, εἶνε ἡ ὠραιότης τοῦ κτιρίου τῶν στοῶν. Ὡς λέγει: «Δὲν θὰ ἔχωμεν ἐκεῖ δύο στοῦς μεγαλοπρεπεῖς μὲ ὠραίας» προθηκῆς δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καταφωτιστοὺς τὸ ἐσπέρας, ὅτι δὲν θὰ δημιουργηθῆ ἐκεῖ κέντρον ἐμπορικὸν» προσδίδον μίαν εἰκόνα ζωῆς καὶ κινήσεως».

Ἐπίσης: «Αἱ δύο στοῖαι θὰ εἶνε δύο σήραγγες ἢ δύο» διάδρομοι, ἂν θέλετε, μονότονοι, κρύοι, γυμνοί, προσδίδοντες μᾶλλον τὴν ὄψιν ἐρημίας παρὰ ζωῆς».

Ἄλλὰ νομίζω ὅτι ἀρκετὰ ἐπεξηγήθη καὶ ἐπανελήφθη ὅτι ἡ κίνησις τῶν στοῶν θὰ εἶνε αὐτόματος καὶ ἐπομένως δὲν θὰ δίδουν αὐτὴν τὰ καταστήματα, τὸναντίον ταῦτα θὰ εὐδοκίμοῦν ἐξ ἐκείνης. Διὰ τὴν ὠραιότητα δὲ τοῦ κτιρίου ἀρκεῖ νὰ ὑπομνησθῆ τὸ γνωστότερον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν κτίριον τοῦ εἴδους τούτου, τὴν Γαλερίαν τοῦ Μιλάνου, τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ἀσφαλῶς ἢ τῶν Ἀθηναίων θὰ εἶνε ὠραιότερα καὶ πλεόν πολυσχάστος.

4) Ἐκτὸς ὅμως τῶν τριῶν τούτων ἐντελῶς ἀστηρίκτων ἀντιρρήσεων κατὰ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ συστήματος τῶν χιαστί στοῶν, ὁ κ. Κασσάνδρας εὐρίσκει ὅτι τὸ ἰδικὸν του σχέδιον τοῦ συμπαγοῦς συστήματος ἔχει καὶ ἴδιον πλεονέκτημα, συγκείμενον εἰς τὸ ὅτι ἐπιτρέπει τὴν οἰκοδομὴν μεγαλειτέρου γενικοῦ καταστήματος καὶ μεγαλειτέρου θεάτρον.

Ἐν πρώτοις ἡ ἐπεξεργασθεῖσα τὸ σχέδιον τοῦ κ. Κασσάνδρα Ἐπιτροπῆ ἀπεφάνθη ὅτι εἶνε ἐλάττωμα τὸ υπερβολικὸν μέγεθος τοῦ καταστήματος.

Ἐλάττωμα ἐπίσης ἐθεωρήθη, ὡς ἂν ἔρρέθη, καὶ τὸ υπερβολικὸν μέγεθος τῆς αἰθούσης θεαμάτων. Τὸ ὑπὸ τοῦ προγράμματος ὀρισθὲν ἐμβαδὸν τῶν 500 μ² δίδει ἄριστα τὸ σύστημα τῶν χιαστί στοῶν καὶ εἶνε ἄλλως τε ὑπεραρκετὸν διὰ τὰς Ἀθήνας ἀφοῦ τόση εἶνε

καὶ ἡ αἴθουσα τοῦ θεάτρον τῆς Ὀπερας τῶν Παρισίων.

Δὲν βλέπω ὅθεν πῶς ἡ ἐλαττωματικὴ αὔξησις τῶν ὡς ἂν διαστάσεων δικαιολογεῖ τὴν κατάργησιν τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐνδεικνυομένων στοῶν.

5) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δῆθεν μειονέκτημα τῆς ἐλλείψεως αὐλῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν καταστημάτων καὶ ξενοδοχείου δὲν ἔπρεπε οὐδὲ κἂν νὰ ἀναφερθῆ σοβαρῶς τοιοῦτον ἐπιχείρημα.

Πρῶτον τὸ σύστημα τῶν χιαστί περιλαμβάνει ὄχι μίαν ἢ δύο ἀλλὰ ἕξ (ἀρ. 6) αὐλάς.

Δεύτερον ἡ ὑπηρεσία δύναται νὰ γίνῃ ἄριστα διὰ τῶν ὁδῶν Βουκουρεστίου καὶ Ἀμερικῆς εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε διὰ τοῦ ὑπογείου.

6) Τονίζεται κατ' ἐπανάληψιν ἡ ἀπώλεια χώρου διὰ τὸ σύστημα X.

Ἐν πρώτοις ἐξήγησα ὅτι ἀπώλειά τις ἐπιβάλλεται καὶ εἶνε ἐπωφελῆς διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πυρῆνος τοῦ τετραγώνου, ὡς ἄλλως τε γίνεται εἰς ὅλα τὰ μεγάλα γήπεδα. Ἄλλὰ τὸ περιέργον εἶνε ὅτι εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν δὲν ὑπάρχει κἂν ἀπώλεια χώρου. Πράγματι κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἰδίων συντακτῶν τῶν σχεδίων, τὸ μὲν κτίριον X δίδει 200.000 κ. μ. (ὅσα τὸ πρόγραμμα ὀρίζει), τὸ δὲ συμπαγὲς Κασσάνδρα, ὑπερβάλλον τὸ πρόγραμμα, δίδει 240.000 κ. μ. Ἐκ τούτων ἐὰν ἀφαιρεθῆ τὸ δεύτερον ὑπόγειον ὡς ὑποδεικνύει ἡ ἑλληνικὴ Ἐπιτροπῆ, ὁ χρησιμοποιούμενος ὄγκος καταλήγει ἐπομένως ὁ ἴδιος. Ἀντιθέτως ὅμως ἐνῶ τὸ σχέδιον X ἔχει μῆκος προθηκῶν καταστημάτων, δρόμων καὶ στοῶν (ὅπερ τὸ αὐτὸ) μ. 684, τὸ συμπαγὲς Κασσάνδρα ἔχει μῆκος προθηκῶν ὀλικὸν 451, ἕξ ὧν 153 ἄχρηστα ἐν ταῖς νεκραῖς αὐλαῖς, ἤτοι πραγματικὰ ὀλιγώτερα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἄλλου σχεδίου.

Ἄλλὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶνε συντελεστικὸν τῆς διαλευκάνσεως τοῦ θέματος τὸ νὰ γίνῃται συζήτησις ἐπὶ λεπτομερειακῶν διατάξεων τῶν σχεδίων, διὰ τὰς ὁποίας δύναται νὰ εὐρεθῶσι χίλιοι τρόποι ἀρχιτεκτονικῶν λύσεων.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν περιλήψει ἐξ ὅλης αὐτῆς τῆς συζητήσεως ἀπεδείχθη, εἶνε ὅτι ὁ κ. Κασσάνδρας ἐν τῷ σχεδίῳ του κάμνει ὑπέρβασιν ὄλων τῶν διδομένων τοῦ προγράμματος καὶ φθάνει εἰς διαστάσεις ἀποκρουομένας παρὰ πάντων ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχη τὴν εὐχαρίστησιν νὰ καταργήσῃ στοῦς, αἱ ὁποῖαι εἶνε χρησιμώταται εἰς τὸ κοινόν, δίδουσιν αὔξησιν εἰσοδήματος εἰς τὸν ἰδιοκτήτην καὶ συντελοῦν εἰς τὸ νὰ ἐπιτευχθῆ ἐν οἰκονομῆμα μνημειῶδες, κοσμοῦν τὴν πόλιν.

Η ΜΥΚΗΤΟΕΙΔΗΣ ΣΚΕΠΗ ΕΚ ΒΕΤΟΝ ΑΡΜΕ

Ἐπὸ τοῦ κ. ΑΡ. ΤΣΑΔΙΚΗ, Διπλ. Πολ. Μηχανικοῦ.

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε μία ἀπὸ τὰς νεωτέρας ἐκείνας ἐφαρμογὰς κατασκευῶν ἐκ σιδηροκονιάματος, αἵτινες βραβεύονται τὴν θεωρίαν ἀναβιβάζουσι τὰ ἔργα τοῦ μηχανικοῦ εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα.

Ἡ ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς τῶν μυκητοειδῶν σκεπῶν στηρίζεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ὑπολογισμοῦ πλακῶς τῆς αὐτῆς ἀντοχῆς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ὡς γνωστόν, κατ' ἀρχὰς αἱ ἐκ σιδηροκονιάματος κατασκευαὶ πλακῶς ὑπελογίσθησαν κατ' ἀπομίμησιν τῶν κατασκευῶν ἐκ σιδήρου, ἐπὶ τῇ βάσει ἀντοχῆς κατὰ μίαν

διεύθυνσιν συνδέουσιν δύο στηρίγματα καὶ εἶχον ὡς ἐκ τούτου σιδηρᾶν ὑπένδυσιν (ὀπλισμὸν) κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην καὶ μόνην.

Ἀργότερον, ὅταν κατορθώθη ὁ ὑπολογισμὸς θόλων, κατασκευῶν πρὸς ἀποθήκευσιν ὑγρῶν καὶ πλακῶν θεμελιώσεως μὲ σιδηρᾶν ὑπένδυσιν κατὰ δύο καὶ περισσοτέρας διευθύνσεις, ἐγνώσθησαν τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τῆς θεωρίας ἴσης ἀντοχῆς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν πλακῶν. Θαυμάσια χαρακτηρίζει τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ὁ Lewe,